

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

8
2023

Tosh o'rmoni
(Navoiy viloyati)

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 426 sahifa, 30-avgust, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'zR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrası professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlát Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinova, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va

innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq Markazi xorijiy hamkorlik bo'yicha mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zR Tabiat resurslari vazirligi,
O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

JSTga a'zolik Yangi O'zbekistonni jahon iqtisodiyotiga olamshumul integratsiyalashtiradi	6
Muxiddin Kalonov , i. f. d., professor	
O'zbekistonda ipakchilik sanoatining rivojlanish strategiyalari samarasi.....	11
Jumayev Olimjon Sadulloevich , tadqiqotchi	
"Yashil" iqtisodiyot va uni shakllantirish masalalari.....	18
Yokubjanov Doniyor Islom o'g'li , tayanch doktorant	
Suv ta'minot korxonalarining biznes jarayonlari bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash.....	24
Saidakbarov Xusniddin Abdisalomovich , PhD	
O'zbekiston fond bozorida investorlarning pul mablag'larini jalb qilish mexanizmlaridan foydalanish.....	27
Karimov Akramjon Ikromjon o'g'li , PhD	
Ishchi kuchi bozorining amal qilish metodologiyasi	34
Mamaraximov Bekzod Erkinovich , i. f. n., dotsent	
Yashil turizmni rivojlantirish va takomillashtirish istiqbollari.....	39
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna , kafedra o'qituvchisi	
Suv resurslaridan foydalanishning samaradorligini baholashga yondashuvlar.....	44
Axmedov Sayfullo Normatovich , t. f. n., mustaqil tadqiqotchi	
Samarqand viloyatida xizmat ko'rsatish sohasining holati va innovatsion rivojlanish tendensiyalari tahlili.....	50
Berdiyev Anvar Abduraxmonovich , tayanch doktorant	
Mamlakatimizda markaziy bank monetar siyosatini amalga oshirishning amaliy holati	56
G'aybullayeva Zilola Raxmatullo qizi , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari kapitalidagi mavjud davlat ulushlarini kamaytirish	61
Olimjanova Nigora Alisherovna , mustaqil izlanuvchi	
Infratuzilmaviy investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda islom moliya bozorining roli.....	65
Saydirasulov Laziz Alimovich , doktorant	
Balansning tarkibiy tuzilishi va unga ta'sir etuvchi omillar	71
Tulayev Mirzakul Salamovich , kafedra dotsenti; Axmedov Akbarali Sultonmurodovich , i. f. n (PhD)	
Интеграция современных информационных систем в аудит бюджетных организаций	78
Урдабаев Жарылкап Ермакбаевич , независимый исследователь	
Формирование и использование ресурсного потенциала промышленных предприятий.....	83
Махмудов Носир Махмудович , д. э. н., профессор; Фозилова Фирангиза Комиловна , докторант	
Qishloq xo'jaligi ekinlarining yovvoyi ajdodlarini genofond sifatida asrash va ulardan samarali foydalanish zarurati.....	89
Sherali Xolliyev , kafedra o'qituvchisi	
Turizmni rivojlantirishda axborot texnologiyalarning o'rni	94
Yuldasheva Dilnoza Ulugbekovna , mustaqil tadqiqotchi	
Sanoat klasterlarini tashkil etish va boshqarishning o'ziga xos jihatlari.....	99
Xakimov Ziyodulla Axmadovich , dotsent; Axmadova Rayxona Jasurbek qizi , tadqiqotchi	
"Universitet-ishlab chiqarish" integratsiyasi sharoitida oliy o'quv yurtlarining innovatsion rivojlanishini boshqarishning nazariy qoidalari.....	103
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi , iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent	
Farmatsevtika sanoati raqobatbardoshligini oshirishda farmatsevtikaga ixtisoslashgan erkin iqtisodiy zonalardan foydalanishning xorij tajribasi.....	108
Abdiyeva Flora Botir qizi , tayanch doktorant	
Hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga ilmiy yondashuvlar	114
Abdullayev Farxod Ozodovich , mustaqil tadqiqotchi	
Budjet-soliq va pul-kredit siyosatini muvofiqlashtirishda fiskal va monetar qoidalardan foydalanishning nazariy jihatlari	119
Hakimjon Hakimov , tadqiqotchi	
Analyzing the Impact of External Debt on The Financial Security of the Country	125
Sanakulova Barnogul Rizakulovna , Doctor of Economic Science, Professor; Jamolov Mirzabek Mirjalil ugli , Senior researcher	

Sanoat korxonalarining iqtisodiy o'sishi va barqaror rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	129
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
Digital Advertising Oasis: Qatar's E-Marketing Revolution	133
Mirziyo Sodikov Odiljon ogli	
Tikuv-trikotaj korxonalari faoliyatida marketing tadqiqotlaridan foydalanishning SWOT tahlili	138
Ro'zmamatov Abbas Tolibjon o'g'li, magistrant	
Xorijiy investitsiyalar oqimiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash uchun ekonometrik regression model tuzish.....	144
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li, tayanch doktorant	
Eksport – mamlakat iqtisodiy o'sishiga ta'sir etuvchi asosiy omil sifatida	151
Sharifi Ahmad Sakhrob, mustaqil izlanuvchi	
Роль цифровизации туристической отрасли в повышении её экспортного потенциала страны	156
Суюнова Фотима Баходир кизи, базовый докторант	
Surxondaryo viloyati iqtisodiyotiga kiritilgan xorijiy investitsiyalar prognozi	161
Xatamov Nurbek Ochildiyevich, erkin tadqiqotchi	
Inson kapitalini oshirishda xodimlarni o'qitish va rivojlantirishning o'rni.....	169
G'aniyeva Dilnoza Baxriddin qizi, doktorant	
Совершенствование порядка исчисления и уплаты акцизного налога в Узбекистане	174
Жуманиязова Феруза, PhD, доцент	
Yevropa tiklanish va taraqqiyot bankidan investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	179
Mamatov Bahromjon Shavkatovich, dotsenti, PhD	
Davlat-xususiy sherikligini rivojlantirishning xorijiy tajribalari	184
Mamayusupova Dilovarxon Begmatovna, mustaqil izlanuvchi, i. f. f. d. (RhD)	
Banklar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda makroprudensial siyosatning o'rni.....	190
Nilufar Sharipova, PhD	
Dunyoda qorako'l teriga bo'lgan talabning pasayishi: sabab va oqibatlar	197
Nurillayev Jamoliddin Yarashevich, doktorant, i. f. n., dotsent	
Mehnat resurslarini faoliyatini tashkil etishning mezonlari va ko'rsatkichlari.....	201
O'roqov Mamurali Odil o'g'li, tayanch doktorant	
Biznes loyihalarini moliyalashtirishning xorij tajribasi	208
Razzaqov Jasur Hamraboyevich, dotsent, PhD	
Сравнительный анализ методов оценки финансирования инновационных разработок предприятие.....	212
Рузиева Дилноза Абдусаматовна, независимый исследователь	
IPOning muvaffaqiyatlilik darajasini aniqlash metodikasini takomillashtirish yo'llari	216
Saydullayev Shaxzod Sherzodovich, PhD	
Источники финансирования стартап-проектов и способы их привлечения	222
Хажиев Бахтиёр Душабоевич, dotsent, iqtisodiyot fanlari nomzodi	
Tashqi iqtisodiy munosabatlar sharoitida tashqi savdo va bojxona mexanizmlarini tartibga solish masalalari	227
Adizov Sardor Rashidovich, mustaqil izlanuvchi	
Shaxsning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash strategiyasini ishlab chiqish	231
Mamatov Sardor Axmatjonovich, mustaqil tadqiqotchi	
Malayziya iqtisodiyotida Islom kapital bozori ahamiyatining tahlili.....	238
Abrorov Sirojiddin Zuxriddin o'g'li, PhD	
Анализ современного состояния предприятий топливно-энергетического комплекса Узбекистана	243
Мирзахалилова Азизахон Алишеровна, докторант	
Moliyaviy savodxonlik orqali fond bozori savdolarida institutsional investorlar faolligini oshirish	249
Sultanov Maxmud Axmedovich, dotsent, PhD	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini tashqi bozorlarga yetkazib berishda tijorat standartlarining o'rni	254
Xojiyev Elshod Yoqub o'g'li, PhD; Fayzullayev Shuhrat Sherali o'g'li, tayanch doktorant	
Особенности использования системно-процессного менеджмента в развитии зеленой экономики	259
Отакулов Махамаджон Каримович, PhD, и.о. доцент	
Milliy turizm tarmog'ida raqobat ustunliklarini aniqlashning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	264
Xalilov Sirojiddin Sherali o'g'li, PhD	
Sut mahsulotlari ishlab chiqarish korxonalarida "yashil marketing" strategiyalari.....	268
Eshmatov Sanjar Ashirqulovich, mustaqil tadqiqotchi, i.f.f.d.(PhD)	

O'zbekiston Respublikasida kredit mexanizmini takomillashtirish imkoniyatlari	272
Gadoyev So'hrob Jumakulovich , PhD, dotsent	
Влияние инвестиционной политики на инновационную деятельность в Республике Корея	277
Алимова София Розумбаевна , независимый исследователь	
Hududlarda oliy ta'lim va mehnat bozori integratsiyasi yo'nalishlarini takomillashtirish	282
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich , tayanch doktorant	
Bozor iqtisodiyoti sharoitida iqtisodiy potentsialni rivojlantirish	290
N. N. Ismatullayeva , tayanch doktorant	
Mahalliy byudjet daromadlari shakllanishi va muammolarining amaliy holati va tahlili	293
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD	
Temir yo'l transportidan samarali foydalanishning ekonometrik tahlili	298
Shakarova Dilfuza Ruzimuratovna , tayanch doktorant	
Формирование кредитного портфеля современного коммерческого банка	304
Жураева Нодира Фузулий кизи , ассистент кафедры	
Logistika kompaniyalarida yuklarni sug'urtalashni takomillashtirish yo'llari	310
G. Abduvosidova , kafedra o'qituvchisi	
Tumanlar va tadbirkorlikning rivojlanish darajalarini baholash uslublari	315
Nazarov Shohbek Isroilovich , magistrant	
Shaxsning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash strategiyasini ishlab chiqish	320
Mamatov Axmetjon Atajanovich , professor; Allaberganov Zakir Gayibovich , dotsent	
Moliya tizimini barqarorlashtirishda mahalliy budjetlarning imkoniyatlarini oshirish masalalari	327
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD; Eshonqulov Asliddin Mamatmurod o'g'li , magistrant	
Byudjetdan tashqari mablag'lari samaradorligini oshirishda davlat xaridlarining roli	330
Norov Akbar Ruzimamatovich	
Fond bozorini rivojlantirishning mamlakat iqtisodiy o'sish jarayonlari bilan bog'liqligi	335
Xoliqov Ulug'bek Rustamovich , t.f.n.	
Sun'iy intellektning tijorat banklari samaradorligiga ta'siri: xorijiy tajriba	341
N.N.Ro'ziyev	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishda investitsion loyihalarni jalb qilishning iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish	350
Astanov Sherzod Rustamovich , mustaqil tadqiqotchi	
Assessing the Impacts of Modern Models for Increasing Textile Product Exports through Green Strategies	356
Nosirova Charos	
MDH mamlakatlarida islom moliyasini rivojlanish istiqbollari	364
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna , tayanch doktorant	
Qayta ishlash sanoati korxonlarini iqtisodiy samaradorligini oshirishning zamonaviy yo'llari	369
Abduxamidova Gulxayo , tadqiqotchi	
Mintaqa iqtisodiyotiga kiritilayotgan xorijiy investitsiyalar statistik tahlili	374
Xatamov Nurbek Ochildivich , erkin tadqiqotchi	
Международный опыт развития регионов путем привлечения инвестиций через рынок капитала	380
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи , докторант	
Искусственный интеллект как инструмент управления человеческими ресурсами	386
Хайдарова Малика Шакирджановна , преподаватель кафедры	
Surxondaryo viloyatida kichik tadbirkorlik rivojlanishining iqtisodiy-statistik tahlili	396
S.T.Toshaliyeva , PhD	
Jahon Savdo Tashkiloti faoliyati va unga a'zo bo'lish xususida	403
Ruzibayev Jahongir Nodirovich , tadqiqotchi	
Xufiyona iqtisodiyot ulushining oshishi O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy xavfsizligiga bevosita tahdid sifatida	407
Nabiyev Feruz Nurmurodovich , tadqiqotchi	
Anoerob qayta ishlash jarayonini elektr impulsli ishlov berish	412
Imomova Nodira Shavkatovna tadqiqotchi, Sultonov Mansur Qilichevich PhD	
Milliy transport infratuzilmasini takomillashtirish	416
Xashimova Naima Abitovna , i.f.n., professor; Ergashev Shoxrux Vosiljon o'g'li assistent	
Korxonalar faoliyatida internet – marketing texnologiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslar	421
M.A.Saparova , talaba	

SUV TA'MINOT KORXONALARINING BIZNES JARAYONLARI BO'YICHA ASOSIY SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI (KPI)NI BAHOLASH

Saidakbarov Xusniddin Abdusalomovich

Toshkent Davlat iqtisodiyot universiteti, "Buxgalteriya hisobi"
kafedrası PhD katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Biznes jarayonlari bo'yicha boshqaruv hisobining rivojlanishi samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun ushbu jarayonlar amalga oshirilishining samaradorligini tahliliy ta'minlash metodikalari ishlab chiqilishini nazarda tutadi.

Kalit so'zlar: Biznes jarayonlari, buxgalteriya hisobi, boshqaruv tizimi, samaradorlik, moliyaviy nataja, baholash metodikasi.

Аннотация: Развитие управленческого учета бизнес-процессов подразумевает разработку методов аналитического обеспечения эффективности реализации этих процессов с целью принятия эффективных управленческих решений.

Ключевые слова: Бизнес-процессы, учет, система управления, эффективность, финансовые результаты, методология оценки.

Abstract: The development of management accounting for business processes implies the development of methods for analytically ensuring the effectiveness of the implementation of these processes in order to make effective management decisions.

Key words: Business processes, accounting, management system, efficiency, financial results, evaluation methodology.

KIRISH

Biznes jarayonlari bo'yicha boshqaruv hisobining rivojlanishi samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun ushbu jarayonlar amalga oshirilishining samaradorligini tahliliy ta'minlash metodikalari ishlab chiqilishini nazarda tutadi.

Samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni hisoblash metodikasini biz tadqiqot davomida quyidagi bo'limlar bo'yicha tahlil qildik:

1. Suv ta'minoti sanoatining biznes jarayonlari bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash metodikasining maqsadi va vazifalari.
2. Biznes jarayonlari bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash metodikasining obyektlari va axborot ta'minoti.
3. Biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash metodikasining subyektlari.
4. Biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni hisoblash va baholash tartibi.
5. Biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash natijalarini taqdim etish tartibi.
6. Biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash bo'yicha tahliliy xulosa.

Taklifimizga ko'ra, biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholashning taklif etilayotgan metodikasini quyidagicha tavsiflash maqsadga muvofiq:

Metodikaning maqsadi – alohida biznes jarayonlarini amalga oshirish samaradorligini va umuman buxgalteriya hisobi subyektining faoliyatining samaradorligini baholash.

Metodikaning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- umuman buxgalteriya hisobi subyekti faoliyatining samaradorligini, shuningdek alohida biznes jarayonlari va subjarayonlar samaradorligini faoliyatning strategik va tezkor maqsadlariga muvofiq baholash;
- biznes jarayonlari bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI) kesimida boshqaruv hisobotlarini shakllantirish va buxgalteriya hisobi subyektining faoliyat strategiyasini takomillashtirish yo'nalishlarini ishlab chiqish.

Biznes jarayonlari bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash metodikasining obyektlari va axborot ta'minoti quyidagicha:

1. Biznes jarayonlari bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash metodikasining obyektlari.

Quyidagilar biznes jarayonlari bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash metodikasining obyektlari hisoblanadi:

- biznes jarayonlari bo'yicha boshqaruv hisobi tizimidan foydalanuvchi buxgalteriya hisobi subyekti;
 - buxgalteriya hisobi subyektining biznes jarayonlari (asosiy, yordamchi, rivojlantiruvchi va boshqaruv jarayonlari).
2. Biznes jarayonlari bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash metodikasining axborot ta'minoti.

Biznes jarayonlari bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash metodikasini amalga oshirish uchun axborot manbalari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- biznes jarayonlari bo'yicha samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI) kutubxonasi (samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI) ro'yxati, ko'rsatkichlar pasportlari);
- boshqaruv hisobotlari va hisob yuritish registrlari (moliyaviy natijalar ko'rsatkichlari, moliyaviy va boshqaruv hisobi hisob varaqlaridagi aylanmalar va qoldiqlar bo'yicha ma'lumotlar, o'lchov birliklari hamda asosiy va yordamchi jarayonlar amalga oshirilishining haqiqiy ko'rsatkichlari to'g'risidagi ma'lumotlar);
- boshqaruv hisobi standartlari va qoidalari (javobgarlik markazlari va xarajatlar kelib chiqish joylarining sinffikatori, jarayonga yo'naltirilgan boshqaruv sharoitida javobgarlik markazlarining bo'linishi, buxgalteriya hisobi subyekti jarayonlari tasnifining tuzilishi, xarajatlarni hisobga olish va jarayonlar bo'yicha tannarxni hisoblash tizimi, shu jumladan, faoliyat jarayonlari bo'yicha tannarxni hisoblashning kalkulyatsion varaqalari, rejadagi va me'yoriy ko'rsatkichlar, buxgalteriya hisobi subyekti faoliyatining jarayonlari bo'yicha boshqaruv hisobi hisobvaraqlari ish rejasi);
- iste'molchilar va buyurtmachilar so'rovlarining natijalari (amalga oshirilayotgan biznes jarayonlarining sifatidan qoniqishni baholash, marketing tadqiqotlarining natijalari).

Biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash metodikasining subyektlari quyidagicha tarkib topgan:

- yuqori boshqaruv xodimlari (shu jumladan aksiyadorlar, mulkdorlar, moliyaviy direktor);
- bosh mutaxassislar (bosh buxgalter, bosh muhandis, kadrlar bo'yicha direktor, xaridlar bo'limi boshlig'i, logistika bo'limi boshlig'i, marketing bo'limi boshlig'i, sotuvlar bo'limi boshlig'i, sex boshlig'i va tarkibiy bo'linmalarining boshqa rahbarlari);
- biznes jarayonlari bo'yicha hisob yuritish-tahliliy tartibotlar ijrochilari: hisob yurituvchi xodimlar, iqtisodchilar, tahlilchi buxgalterlar, nazoratchilar va boshqalar.

Biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni hisoblash va baholash tartibi quyidagicha amalga oshiriladi:

Biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash me'yoriy yoki rejadagi ko'rsatkichni bajarish darajasini aniqlash imkonini beruvchi maxsus shkala asosida amalga oshiriladi, bunda:

A – eng samarali qiymat; B – qoniqarli qiymat; C – chegaraviy qiymat; D – qoniqarsiz qiymat; E – o'ta qoniqarsiz qiymat.

Oraliq qiymatlar iqtisodiy tahlil amaliyotida tavsiya etiladigan me'yorlarni hisobga olgan holda biznes jarayonlari samaradorligining har bir ko'rsatkichi (KPI) uchun alohida aniqlanadi. Bunda, ko'rsatkichlarning tavsiya etiladigan me'yoriy qiymatlari bo'lmagan taqdirda buxgalteriya hisobi subyekti ularni ishlab chiqarish-texnik xususiyati va boshqaruv tomonidan alohida biznes jarayonlarini amalga oshirish samaradorligi uchun qo'yilgan vazifalarni hisobga olgan holda mustaqil ravishda belgilaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Suv ta'minoti va oqova suv xizmatlarini ko'rsatish yo'nalishlarida amalga oshirilayotgan islohotlarni izchil davom ettirish, sohada shaffoflik hamda xususiy sektorning ishtirokini ta'minlash, "O'zsuvta'minot" AJ va suv ta'minoti tashkilotlarining moliyaviy barqarorligini oshirish hamda zamonaviy innovatsion tizimlarni joriy etish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 25-sentyabrdagi PF-6074 – sonli Farmoni ^[1], va Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 30-iyulda 459-sonli qarori ^[2] tasdiqlangan.

Ushbu Farmon va Qarorlarda belgilab berilgan vazifalar mazkur tarmoqda muhim burilishlar sodir bo'lishiga sabab bo'ldi. "Faoliyat jarayonlari bo'yicha hisoblash boshqaruv hisobini rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishi bo'lib, o'z navbatida boshqaruvning zamonaviy konsepsiyalari orasida jarayonlar bo'yicha boshqarish asosiy konsepsiyalardan biri hisoblanadi"^[3]

V. Repin, V. Eliforovlarning ta'kidlashicha: "Biznes jarayonlari shunday tuzilganki, har bir jarayon manfaatdor tomonlar uchun xizmat qilishi kerak. Biznes jarayonini aniqlashda keraksiz harakatlar chiqarib tashlanadi"^[4].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida tadqiqotning umumiy ilmiy va maxsus usullari tahlil qilib, iqtisodiy hodisalarni baholashga nisbatan mantiqiy, yalpi va tizimli yondashuvlar qo'llanildi. Tadqiqot ishini bajarishda metodologik bazasi bo'lib ma'lumotlarni to'plash, kuzatish, me'yoriy-huquqiy hujjatlarni o'rganish asosida tadqiqotning iqtisodiy munosabatlarni va ularning rivojlanishidagi hodisalarni hamda o'zaro bog'liqliklarni o'rganishga nisbatan yalpi va tizimli yondashuvlarni nazarda tutuvchi umumiy ilmiy prinsiplari xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni yakuniy baholash uchun shkalasi

KPI indeksi qiymatining tavsifi	Samaradorlik reytingi	KPI indeksi	Tahliliy talqin
O'ta qoniqarsiz qiymat	E	0–0,2	Xo'jalik yurituvchi subyekt uchun xavfli natija
Qoniqarsiz qiymat	D	0,2–0,4	Juda sust natija
Chegara qiymati	C	0,4–0,6	O'rtacha natija, biznes jarayonlari yaxshilanishni talab qiladi
Qoniqarli qiymat	B	0,6–0,8	Normativ daraja, biznes jarayonlar kutilgan loyiha bo'yicha amalga oshiriladi
Eng samarali qiymat (milsiz natija)	A	0,8–1,0	Maqsadli daraja, biznes jarayonlari imkon qadar samarali amalga oshiriladi

Taklif etilayotgan uslubiyat biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni tezkor baholash imkonini berish bilan birga biznes jarayonlari bo'yicha boshqaruv hisobida tahliliy va nazorat funksiyalarini kuchaytiradi. Ushbu bosqichda o'tkazilgan tadqiqotlar natijasida biz biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash uslubiyatini ishlab chiqdik. Xususan, uslubiyatning maqsadi, vazifalari, obyektlari, axborot ta'minoti, subyektlari, asosiy ko'rsatkichlarni hisoblash va baholash tartibi, natijalarni taqdim etish tartibi va biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash bo'yicha tahliliy xulosa shakllantirildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Biznes jarayonlarining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash uslubiyatining o'ziga xos xususiyatlari – bu yangi bilimlarni oshirishning bir qator belgilariga ega bo'lgan quyidagi qoidalaridan iborat:

Ushbu uslubiyat suv ta'minoti korxonalarida barcha tabaqalashtirilgan biznes jarayonlarini amalga oshirish samaradorligini belgilovchi ko'rsatkichlar tizimini, shuningdek, har bir ko'rsatkichni baholash uchun me'yoriy qiymatlarning oraliq shkalasini o'zida mujassam etadi;

- uslubiyat umumiy (me'yoriy ahamiyatini baholash shkalasiga muvofiq har bir ko'rsatkich bo'yicha alohida ("A" dan "E" gacha) va batafsil tahlilni (KPIning umumlashtiruvchi indekslarini hisoblash yo'li bilan) o'tkazish uchun qo'llanilishi mumkin. Bu bir tomondan ma'lumotlarni olishning aniqligi, axborot taqdim etishligi va tezkorligini, ikkinchi tomondan esa jarayonga yo'naltirilgan boshqaruv sharoitida buxgalteriya hisobi subyekt faoliyatining samaradorligini baholash bo'yicha tahliliy harakatlarning yetarli darajadagi chuqurligini ta'minlaydi;
- uslubiyat ko'rsatkichlarning standartlashtirilgan qiymatlarini hisoblash bilan takomillashtirilgan bo'lib, bu qo'shimcha ijobiy samara beradi – KPIning xususiy (har bir biznes jarayoni, moliyaviy va nomoliyaviy ko'rsatkichlar, asosiy va qo'shimcha ko'rsatkichlar bo'yicha) va umumlashtiruvchi (boshqaruv biznes jarayonlari, asosiy, yordamchi va rivojlantiruvchi jarayonlar bo'yicha) indekslarini hisoblash imkoniyati bilan belgilanadi. Ushbu yangilik boshqaruv hisobi tizimida biznes jarayonlari bo'yicha sifatli va samarali qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 6074-sonli Farmoni "Ichimlik suvi ta'minoti va oqova suv tizimini yanada takomillashtirish hamda sohadagi investitsiya loyihalari samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida". 2020-yil 25-sentyabr. <https://lex.uz/docs/5017983>.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 459-sonli qarori "Suv ta'minoti og'ir hududlardagi aholi tomorqalari va qishloq xo'jaligida foydalanilmayotgan yer-maydonlariga suv chiqarish ishlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida" 30.07.2020-y.
3. Булгакова, С. В. Калькулирование себестоимости по процессам деятельности в управленческом учете экономического субъекта / С. В. Булгакова, Н. В. Подобедова // Международный бухгалтерский учет. – 2014. – № 45 (339). – С. 14–24.
4. Репин В., Елиферов В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов. Манн, Иванов и Фербер, 2013.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Jtmoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Тел.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi 26-uy.

